

Нештенко Катерина,

студентка IV курсу I (бакалаврського)
рівня вищої освіти (групи УМЛ6-1-22-4.0з.)
спеціальності 035 «Філологія»
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник:

О.А. Стишов, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

УДК 811.161.2'373.611:81'276.2:070:004.738.5

ОСОБЛИВОСТІ СЛОВОТВОРЕННЯ НЕКОДИФІКОВАНИХ РОЗМОВНИХ СЛІВ У СУЧАСНОМУ МАСМЕДІЙНОМУ Й ІНТЕРНЕТНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано особливості словотворення неcodифікованих розмовних слів, які активно використовують у сучасному масмедійному та інтернетному середовищах. Характерно, що деривація неcodифікованих розмовних одиниць відбувається під впливом як глобалізації, оскільки іншомовні

Молодий дослідник

слова проникають в українську мову та нерідко стають твірними основами для деривації новотворів, так і автохтонізації – прагнення мови творити аналізовані слова за допомогою власних внутрішніх ресурсів. Виявлено, що продуктивнішими в деривації розмовних одиниць є суфіксальний і префіксальний підспособи й основоскладання, що входять до морфологічного способу. Також активно творяться колоквіалізми за допомогою телескопії та семантичної деривації. У статті акцентовано, що більшість розмовних слів стилістично марковані одиниці, а тому є важливим зображально-виражальним ресурсом для досліджуваних дискурсів.

Ключові слова: некодифіковані розмовні слова; словотворення; масмедійний дискурс; інтернет-дискурс; українська мова.

Постановка проблеми. Сучасна українська мова перебуває в постійному процесі змін під впливом соціальних, політичних, мілітарних, технологічних, культурних та інших чинників. Одним із переконливих проявів цих змін є формування нових некодифікованих розмовних слів, які повсякчас виникають у живому народному мовленні, а також активно проникають і функціонують у масмедійному й інтернетному середовищах. Такі слова не завжди відповідають літературним нормам, однак вони виконують важливу роль у вираженні експресії, передачі емоцій, створенні іронії чи гумору, а також у формуванні ідентичності мовців. У контексті сучасної філологічної науки дослідження некодифікованих розмовних слів є важливим і актуальним завданням. Це пов'язано з необхідністю глибшого розуміння механізмів мовної творчості, а також із прагненням до збереження мовної ідентичності в умовах впливу інших культур і мов. Некодифіковані розмовні слова, які виникають і поширюються в таких середовищах, заслуговують на особливу увагу, оскільки вони відображають мовні практики й тенденції сучасного суспільства. Проте ці явища залишаються недостатньо дослідженими, що створює потребу в їхньому детальному аналізі.

Мета статті – дослідити особливості словотворення некодифікованих розмовних слів, що функціонують у сучасному масмедійному й інтернетному дискурсах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загально визнано, що праці О. Потебні, О. Курило, І. Ковалика, К. Городенської, О.Тараненка, Н.Клименко, В. Грещука, В.Скляренка та інших видатних мовознавців заклали базу для аналізу

механізмів словотворення в українській мові. В останні десятиліття процеси дери́вації досліджують такі українські лінгвісти, як: Є.Карпіловської, Л.Струганець, Л.Кислюк, М.Бондар, Д.Мазурик, А.Таран та ін., а також зарубіжні вчені – Л. Бауер, І. Плаг, Е. Маттієлло К. Ебл, Р. Лібер, П. Штекауер, Д. Коулмен, Т. Торн та ін. У сучасних дослідженнях все більше уваги приділяється студіюванню колоквалізмів у масмедіа (праці О.Стишова, Т.Коць, М.Навальної, Т.Панченко, М.Бойчук та ін.) і впливу цифрових технологій на мову, зокрема роботи С. Чемеркіна, О. Пономарева, Т. Космеди, С. Зайцевої та ін. В останні роки проблематиці некодифікованих розмовних слів у сучасній лінгвістиці приділено окремі праці О.Стишова, М.Лесюка, Т.Ткаченко та ін. Однак саме завдяки популяризації розмовних слів у ЗМІ й інтернет-дискурсі їх корпус в українській мові весь час розширюється, почасти модифікується, а тому потребує спеціального поглибленого вивчення та представлення в окремій науковій розвідці, яка матиме в лінгвістиці істотне теоретичне й практичне значення. Особливо це стосується особливостей словотворення таких одиниць, що й визначає актуальність цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Некодифіковані розмовні слова – це лексичні одиниці, які не закріплені в офіційних словниках або граматичних довідниках, проте широко вживаються в усному та письмовому спілкуванні. Ці слова часто використовуються у неформальному спілкуванні, у соціальних мережах, блогах, коментарях до новин і в інших жанрах масмедійного дискурсу. Рідше такі слова можуть бути запозиченнями з інших мов, результатом трансформації вже наявних українських слів або ж новоутвореннями. Їх популярність часто зумовлена можливістю швидкого поширення через соціальні мережі, блоги та інші цифрові платформи. Адже сучасний світ інформаційних технологій, масової комунікації та цифрових платформ значно вплинув на розвиток мовної картини світу українців. Одним із важливих феноменів, що виникли внаслідок цих змін, є активне формування некодифікованих розмовних слів, які стали невід’ємною частиною масмедійного та інтернетного дискурсів. Цей процес має свої особливості, які заслуговують на детальне дослідження.

Перші прояви активного використання некодифікованих розмовних слів у масмедіа та інтернеті можна віднести до початку 2000-х років, коли інтернет став доступним для широкого загалу. З розвитком соціальних мереж, блогів, форумів та інших інтерактивних платформ зросла потреба у швидкій, неформальній комунікації. Це сприяло появі нових слів і виразів, які не були зафіксовані у словниках або нормативних джерелах. Важливо зазначити, що процес формування таких

слів не є новим для мови загалом. Він існував і раніше, однак саме в умовах цифрової епохи він набув масового характеру. Слова, що виникають у неформальному спілкуванні, часто мають коротшу форму, виражають емоції або відображають специфіку певної субкультури чи професійного середовища.

Масмедіа й інтернет стали основними каналами поширення некодифікованих розмовних слів. Завдяки швидкому обміну інформацією нові слова миттєво стають популярними серед широкої аудиторії

Словотворення некодифікованих розмовних одиниць у названих дискурсах відбувається під впливом двох важливих тенденцій. З одного боку, активно діє глобалізація: іншомовні слова проникають в українську мову та нерідко стають твірними основами для деривації нових слів. З іншого боку, простежуємо автотонізацію – прагнення мови творити нові слова з власних внутрішніх ресурсів і за українськими способами словотворення й дериваційними моделями. Обидві тенденції найвиразніше виявляються на рівні морфологічного словотворення – зокрема суфіксації та префіксації.

Зібраний фактичний матеріал із досліджуваних дискурсів переконливо засвідчив, що в процесах деривації розмовних слів серед усіх відомих способів істотно переважає суфіксальний. Серед постпозитивних формантів, що активно функціонують в інтернет- та масмедійному дискурсі, помітною продуктивністю вирізняється суфікс **-к(а)**, за допомогою якого творяться передусім назви неосіб із виразним розмовним забарвленням. Твірними основами слугують як питомі українські, так і запозичені іменникові та дієслівні основи: *флудилка* «місце або інструмент безладного спілкування в мережі», *катка* «ігрова сесія в онлайн-грі», *розтяжка* «комплекс вправ на гнучкість» та ін. В останні десятиліття за допомогою суфікса **-к(а)** надзвичайно активно утворюються розмовні фемінні іменники на позначення жінок за професійною, партійною, ідеологічною або соціальною належністю чи діяльністю: *фермерка*, *водійка*, *диск-жокейка*, *словникарка*, *блогерка*, *укропівка* «прихильниця партії «Укроп»», *регіоналка* «членкиня або прихильниця Партії регіонів», *нашоукраїнка* «прихильниця партії «Наша Україна»», *б'ютівка* «членкиня або прихильниця БЮТ», *мажорка* «молода дівчина із забезпеченої родини» та ін. Такі деривати відзначаються виразною соціально-оцінною забарвленістю. Розмовність і відповідна стилістична маркованість таких похідних лексичних одиниць досить відчутна (Стишов, 2015).

Не менш продуктивним є також суфікс **-ик**, що надає похідному слову відчутної розмовності, та зменшувально-пестливого або фамільярного

відтінку: *сухопутник* «військовик сухопутних військ», *опозиційник*, *галерейник* «підприємець, який займається експонуванням і продажем творів мистецтва в артгалереї», *дьютик* «невелика крамниця в аеропорту», *топик*, *постик* (від англ. *post* + *-ик*) «публікація в соціальних мережах» та ін.

Окремий словотвірний тип, який нині виявляє значну продуктивність, становлять дієслова, утворені за допомогою суфікса *-и-*, що включають запозичену основу до граматичної системи української мови: *шейрити* (від англ. *share* + *-и-ти*) «поширювати публікацію», *постити* (від англ. *post* + *-и-ти*) – «розміщувати дописи в мережі», *донатити* «жертвувати й надсилати гроші», *джавелініти*, *кобзонити* «убивати, знищувати» та ін. Активним нині є також постпозитивний афікс *-а-*: *лайкати* (від англ. *like* + *-а-ти*) «ставити позначку «подобається»», *юзати* (від англ. *use* + *-а-ти*) «використовувати», *логати* «гальмувати (про техніку)», *багати* «містити помилки», *апати* «підвищувати рівень». Такі деривати є свідченням активної адаптації англомовних запозичень засобами питомого українського словотворення (Стишов, 2024).

У студійованих дискурсах у сфері префіксації особливо активно в реалізується модель «префікс + дієслівна основа». Префікс *за-* є продуктивним і він конкретизує переважно завершеність дії: *забанити* «остаточно заблокувати», *зафоловити* «підписатися в соціальних мережах», *залайкати* «поставити лайк». Менш продуктивним виступає препозитивний формант *роз-*, що вказує на скасування або зворотність дії: *розбанити* «зняти блокування», *розфоловити* «відписатися».

Основоскладання як спосіб творення некодифікованих розмовних слів передбачає поєднання двох і більше скорочених або повних основ в єдину лексичну одиницю за допомогою інтерфікса. В інтернет- і масмедійному дискурсі цей спосіб реалізується передусім у двох різновидах – чистому основоскладанні та основоскладанні із суфіксацією. За моделлю чистого основоскладання утворюються, зокрема, такі одиниці: *зомбоящик* (від *зомбі* + *ящик*) «телевізор як засіб маніпуляції свідомістю», *диванобоець* (від *диван* + *боєць*) «людина, що веде активну «боротьбу» лише в інтернеті», *водохлюб* «той, хто часто хлебче воду», *пикороб* «фотограф», *макодзьоб* «наркоман». За моделлю основоскладання із суфіксацією функціонують одиниці, на зразок: *урокодавець*, *швидкоїжка* «той, хто швидко поїдає страви», *однозубка* «посадковий матеріал часнику одним зубком», *Козломордія* «російська федерація». Як бачимо, у мас-медійному й інтернет-дискурсі автори надають перевагу стилістично маркованим розмовним складним одиницям.

Телескопія – це спосіб словотворення, при якому нове слово виникає внаслідок злиття скороченої основи одного слова з повною або теж скороченою основою іншого. Цей спосіб є характерною ознакою сучасного інтернет- та масмедійного дискурсу, де цінується лаконічність і виразність. Так утворюються одиниці на кшталт: *путлер* (від Путін + Гітлер) «іронічно-зневажлива назва В. Путіна», *бедламент* (від бедлам + парламент), *футболіти* (від футбол + уболівати) та ін.

Характерна особливість останніх десятиліть – активізація семантичної деривації в процесі творення нових розмовних слів. Такі одиниці інтенсивно функціонують у досліджуваних дискурсах, оскільки є економними й стилістично забарвленими. Так, прикладами колоковіальних неосемантів слугують одиниці, на зразок: *мізки* «оперативна пам'ять комп'ютера», *шпаківня* «засклений балкон», *шрек* «негарна людина», *олень* «недалека чи дурна людина» та ін. Особливо виразно цей процес представлений у медіа- й інтернет-дискурсі, коли йдеться про події та реалії повномасштабної війни: *приліт* «ракетний або артилерійський удар по певній території», *орки* «жорстокі солдати армії РФ» (метафоричне перенесення за ознакою деструктивності й дегуманізації), *дискотека* «активні бойові дії з інтенсивним вогнем», *аватари* «п'яниці в армії» та ін. Ці та інші одиниці виникли внаслідок метафоричного та метонімічного переосмислення загальноживаних слів (Кирилюк, 2023).

Важливо акцентувати, що активне використання некодифікованих розмовних слів має як позитивні, так і негативні наслідки для мовної культури. З одного боку, їх продукування свідчить про динамічність і гнучкість української мови, її здатність адаптуватися до нових умов комунікації. З іншого боку, надмірне використання таких слів може призводити до зниження рівня мовної грамотності та витіснення літературних норм.

Попри свою популярність, використання некодифікованих розмовних слів у масмедійному й інтернетному дискурсах викликає низку проблем:

- Загроза літературній мові. Широке використання ненормативної лексики може призводити до зниження рівня володіння літературною мовою серед молоді.
- Труднощі сприйняття інформації. Люди старшого віку чи ті, хто не знайомий із інтернет-культурою, можуть відчувати труднощі в розумінні текстів із великою кількістю некодифікованих слів.
- Проблеми стандартизації. Некодифіковані слова часто мають нестабільну форму й значення, що ускладнює їхнє включення до офіційних словників (Стишов, 2024).

Висновки й перспективи. Дослідженням встановлено, що словотворення не-кодифікованих розмовних одиниць у сучасному масмедійному й інтернетному дискурсах характеризується різноманітністю способів і моделей. Продуктивнішим виявився суфіксальний і префіксальний підспособи й основоскладання, що репрезентують морфологічний спосіб, а також телескопія та семантична деривація.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в подальшому вивченні динаміки розмовних слів, студіюванні процесів їх унормування та закріплення в словниках.

Список використаних джерел

- Крістал, Д. (2025) Короткі історії про мову. Київ. Наш формат.
- Кирилюк, О. Л. (2023) Дискурс інформаційної війни: лінгвокогнітивний та психолінгвістичний аспекти. автореф. дис... д-ра філол. наук. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка.
- СТИШОВ, О. (2024) Лексико-семантична динаміка в сучасній українській мові. *Стилістика модерного часу*: колективна монографія до ювілею Заслуженого діяча науки і техніки України, члена-кореспондента НАН України, доктора філологічних наук, професора Лариси Шевченка. Київ: Видавництво Ліра-К, 163–191.
- СТИШОВ, О. А. (2015) Особливості створення суфіксальних розмовних неолексем на позначення осіб у сучасній українській мові. *Українське мовознавство*.
- СТИШОВ, О. А. (2021) Розмовні іменники-композиції в сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*, (54), Ч. 2. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди.
- Тараненко, О. (2024) Українська літературна мова кінця XX – першої чверті XXI ст.: стан і тенденції розвитку: монографія: у 2-х частинах. Київ. Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Ч. I., Ч. II.
- Styshov, O. (2022) Neologisms of the military sphere in the modern ukrainian language. *Logos*, (113), 116–128.

References

- Kristal, D. (2025) *Kороткі історії про мову*. Kyiv. Nash format.
- Kyryliuk, O. L. (2023) *Dyskurs informatsiinoi viiny: linheokohnityvnyi ta psykholinhvistychnyi aspekty. avtoref. dys... d-ra filol. nauk. Drohobytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Ivana Franka*.
- Styshov, O. (2022) Neologisms of the military sphere in the modern ukrainian language. *Logos*, (113), 116–128.
- Styshov, O. (2024) *Leksyko-semantychna dynamika v suchasni ukrainskii movi. Stylistyka modernoho chasu: kolektyvna monohrafiia do yuvileiu Zasluzhenoho diiacha nauky i tekhniky Ukrainy, chlenakorespondenta NAN Ukrainy, doktora filolohichnykh nauk, profesora Larysy Shevchenka*. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 163–191.
- Styshov, O. A. (2015) *Osoblyvosti stvorennia sufiksalnykh rozmovnykh neoleksem na poznachennia osob u suchasni ukrainskii movi. Ukrainse movoznavstvo*.
- Styshov, O. A. (2021) *Rozmovni imennyky-kompozyty v suchasni ukrainskii movi. Linhvistychni doslidzhennia*, (54), Ch. 2. Kharkiv: KhNPU im. H. S. Skovorody.

Taranenko, O. (2024) *Ukrainska literaturna mova kintsia KhKh – pershoi chverti KhKhI st.: stan i tendentsii rozvytku: monohrafiia: u 2-kh chastynakh*. Kyiv. Ukrainskyi movno-informatsiinyi fond NAN Ukrainy, Ch. I, Ch. II.

PECULIARITIES OF WORD FORMATION OF UNCODIFIED COLLOQUIAL WORDS IN MODERN MASS MEDIA AND INTERNET DISCOURSE

Kateryna Neshtenko, fourth-year student (bachelor) majoring in Philology at the Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Arts of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University.

The article analyzes the features of word formation of uncodified colloquial words, which are actively used in modern mass media and Internet environments. It is characteristic that the derivation of uncodified colloquial units occurs under the influence of both globalization, since foreign words penetrate the Ukrainian language and often become the basis for the derivation of new words, and autochthonization - the desire of the language to create analyzed words using its own internal resources. It was found that suffixal and prefixal subtypes and the subtype of combining the bases, which are part of the morphological mode, are more productive in the derivation of colloquial units. Colloquialisms are also actively created by telescoping and semantic derivation. The article emphasizes that the majority of colloquial words are stylistically marked units, and therefore are an important figurative-expressive resource for the studied discourses.

Keywords: non-codified colloquial words; word formation; mass media discourse; online discourse; the Ukrainian language.